

WSTĘP

Rok 2019 był rokiem niezwykle ważnym zarówno dla Uniwersytetu Wileńskiego, jak i Republiki Litewskiej. Odbłyły się wtedy obchody 450-lecia zawarcia Unii Lubelskiej, która wprowadziła na nowe tory związki państwowe polsko-litewskie, a także 440-lecia założenia Akademii Wileńskiej oraz 100-lecia reaktywowania Uniwersytetu Wileńskiego pod nazwą Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Te jakże ważne rocznice stały się pretekstem do powstania niniejszego tomu. Znalazły się tu teksty naukowców z uczelni litewskich (Uniwersytetu Wileńskiego i Akademii Sztuk Pięknych) oraz trzech polskich (Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), z którymi współpracują pracownicy Centrum Polonistycznego Uniwersytetu Wileńskiego (założonego w 1993 roku), funkcjonującego dzisiaj na tej uczelni w ramach Instytutu Języków i Kultur Regionu Bałtyckiego. Polonistyka wileńska współpracuje również z różnymi placówkami naukowymi w kraju i za granicą, dlatego w niniejszym tomie znalazły się teksty autorstwa pracowników Instytutu Języka Litewskiego (Lietuvių kalbos institutas) w Wilnie, a także Instytutu Badań Literackich PAN i Instytutu Sławistyki PAN w Warszawie.

Punktem wyjścia dla autorów tekstów były rozważania na temat związków polsko-litewskich od XVI wieku do współczesności, postrzeganych w kilku aspektach: historyczno-kulturowym, literackim, lingwistycznym i edukacyjnym. Pod tym względem niniejsza książka jest kontynuacją cyklu prac zbiorowych zapoczątkowanego ponad 10 temu¹.

Zgromadzone w tomie artykuły układają się w określone tematy, które łączy wspólna intencja badawcza. Są to:

1. Spuścizna wspólnego państwa polsko-litewskiego, zapoczątkowana przyjęciem aktu unii lubelskiej. Komentarz filologiczny tego niezwykle ważnego dokumentu historycznego przedstawia Stanisław Dubisz. Inne teksty dotyczą zagadnień związanych z: przekładami na język litewski polskiej literatury religijnej (Jūratė Pajėdienė), ustawodawstwem XVII-wiecznym na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego (Viktorija Ušinskienė), korespondencją XVIII-wieczną (Veronika Girininkaitė), XVIII-wieczną poe-

¹ Zob.: *Europejskość ojczyzn. Litewsko-polskie związki literackie, kulturowe i językowe*, pod red. M. Dawlewicza, Wilno 2009; *Funkcjonowanie języków i literatur na Litwie. Litewsko-polskie związki naukowe i kulturowe. Monografia zbiorowa*, pod red. M. Dawlewicza, I. Fedorowicz i A. Kalėdy, Wilno 2014.

zją okolicznościową (Regina Jakubėnas) oraz życiem kulturalnym Wilna i Połocka na przełomie XVIII i XIX wieku (Andrzej Romanowski).

2. Wielkie Księstwo Litewskie w pracach twórców XIX-wiecznych. Słynnej rozprawie Franciszka Ksawerego Bohusza *O początkach narodu i języka litewskiego* poświęcony jest tekst Olafa Kryszowskiego, analizie kompetencji językowych obywatela dawnego WKL na przykładzie Adama Mickiewicza – artykuł Heleny Błazińskiej. Historyk sztuki Vaida Ragėnaitė omawia obecność w malarstwie XIX-wiecznym na Litwie tematyki patriotycznej, dzięki wykorzystaniu odpowiedniej symboliki. Kwestii przywrócenia szkolnictwa polskiego i trwałości kultury polskiej na tym obszarze dotyczą prace Dawida M. Osińskiego i Iwony Wiśniewskiej. Z kolei Inesa Szulska omawia, w jaki sposób znany utwór literacki Henryka Sienkiewicza pt. *Szkice węglem* (1877) został zaadaptowany przez pisarzy litewskich i funkcjonował w świadomości odbiorców litewskich nie tylko w XIX, ale również XX wieku.
3. Historia Uniwersytetu Stefana Batorego (1919–1939) ukazana poprzez pryzmat dokonań znakomitych naukowców (humanistów i nie tylko) związanych z tą uczelnią, a także wydarzeń literackich nawiązujących do tradycji akademickich z epoki romantyzmu. Wprowadzeniem do tego tematu jest artykuł Grzegorza P. Bąbiaka o początkach reaktywowanej wileńskiej Alma Mater w świetle materiałów prasowych. Działalność profesorów USB (Ludwika Janowskiego, Stanisława Pigionia, Manfreda Kridla, Mieczysława Limanowskiego, Ferdynanda Ruszczyca, Mariana Zdziechowskiego) została przedstawiona w tekstach: Urszuli Kowalczuk, Tadeusza Bujnickiego, Marii Kalinowskiej, Beaty Obsulewicz, Pavla Lavrinca. Artykuły Elżbiety Janus i Elżbiety Smułkowej mają dodatkowy walor – oparte na źródłach rękopiśmiennych i własnych wspomnieniach, zawierają mało znane szczegóły dotyczące znanych językoznawców: Jana Otrębskiego, Jana Safarewicz, Haliny Datkowej-Safarewiczowej, Olgierda Chomińskiego, Haliny Turskiej, Renaty Marii Mayenowej. Tekst Ireny Fedorowicz dotyczy pokłosa filomackiego w Wilnie w latach dwudziestych.
4. Interpretacja przestrzeni Wilna i WKL z perspektywy XX i XXI wieku. Ten wątek obecny jest w artykułach: Marii Makaruk (analizującej współczesne interpretacje *Dziadów* Mickiewicza), Małgorzaty Kasner (badającej fenomen wileńskiej kultury pamięci), Teresy Daleckiej (opisującej żywotność legend wileńskich). Paweł Bukowiec reinterpretuje współczes-

ny dyskurs kresowy. Opisu przestrzeni funkcjonowania najnowszych (do grudnia 2019 roku) polsko-litewskich kontaktów literackich podejmuje się Paweł Krupka.

5. Badanie zjawisk należących do pogranicza kulturowo-językowego. Regionalne cechy języka młodzieży przedstawia Mirosław Dawlewicz, Kinga Geben we współpracy ze studentką Anetą Borisewską opisuje kwestie świadomości językowej. Zagadnieniom onomastycznym poświęcone są badania Haliny Karaś i Ireny Kulik. Tatjana Vologdina analizuje wielokulturowe teksty magiczne z pogranicza polsko-litewskiego.

Pięć omówionych tematów łączy badaczy polsko-litewskich związków kulturowych, literackich i językowych pod znakiem Orła i Pogoni.

Pragniemy wyrazić najgorętsze podziękowanie wszystkim tym, dzięki którym książka mogła się ukazać: przede wszystkim Autorom, recenzentom – dr hab. Małgorzacie Misiak z Uniwersytetu Wrocławskiego i prof. dr. hab. Andrzejowi Baranowowi z Akademii Oświaty Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie, a także sponsorom wydania – Ambasadzie Rzeczypospolitej Polskiej w Wilnie, Instytutowi Polskiemu w Wilnie oraz Sz. P. Romanowi Kruszewskiemu z Warszawy.

REDAKTORZY

Irena Fedorowicz, Uniwersytet Wileński, Litwa

irena.fedorovic@flf.vu.lt, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4294-0653>

Mirosław Dawlewicz, Uniwersytet Wileński, Litwa

miroslav.davlevic@flf.vu.lt, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4599-4670>

Kinga Geben, Uniwersytet Wileński, Litwa

kinga.geben@flf.vu.lt, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6107-0190>

Wilno, październik 2020 r.